

Eva Dubová,

Competition between *it*, *this* and *that* in referring to their nominal or textual antecedents

Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav anglistiky a amerikanistiky, Praha, září 2007

Oponentní posudek diplomové práce

Předložená diplomová práce je studie endoforických odkazovacích funkcí proforem *it*, *this* a *that* s cílem zjistit anglické překladové ekvivalenty českého *to*. Tím je podmíněn metodologický přístup ke zkoumané problematice: výzkum je založen na srovnání výsledků rozboru tří složek dokladového materiálu, z nichž první dvě tvoří anglické originály a anglické překlady českých originálů. V obou se zkoumají funkce proforem *it*, *this* a *that*, přičemž překladové texty mají sloužit jako kontrola poznatků zjištěných z originálů. (Poněkud neobratně jsou tyto dvě části výzkumu označeny jako metoda 1 a metoda 2; část 3.4 by pak bylo třeba nazvat metoda 3). V třetí části se nejdříve zjišťuje, které české struktury jsou podkladem anglických překladových ekvivalentů *it*, *this* a *that*, a pro podchycení jiných možných protějšků se v poslední fázi výzkumu vychází od českého *to*. Tato metodologie legitimně ověřuje, do jaké míry se systémové vztahy mezi anglickými proformami a českým *to* reálně reflektují na parolové rovině (v textu).

Splnění takto koncipovaného výzkumného úkolu v rámci jedné diplomové práce by ovšem vyžadovalo omezení repertoáru zkoumaných aspektů na malý počet vybraných rysů. I tak by studie přinesla nové dílčí poznatky, nicméně by nepodal celkový obraz zkoumané problematiky. Obtíže se ostatně ukázaly již při shromažďování dokladového materiálu překladových textů, odbornou českou literaturu zřídka překládají rodilí mluvčí angličtiny. Překladový soubor je tak plně srovnatelný pouze v složce beletristické, odborná složka má o 20 dokladů méně (soubor anglických originálů zahrnuje 34 dokladů *it*, 33 *this* a 33 *that*, z čehož třetina je čerpána z beletrie, 2 třetiny z odborných textů). Stejně je omezen i materiál český, neboť překladové texty sloužily k výzkumu jak anglických překladů, tak českých originálů. Ku prospěchu celkových výsledků autorka dala přednost komplexnímu přístupu, postihujícímu jak relevantní aspekty syntaktické, tak diskurzní.

Komplexní rozbor všech tří složek výzkumného materiálu se ovšem ukázal být do té míry náročný, že už samotné zpracování první složky, analýza odkazovacích funkcí *it*, *this* a *that* v anglických originálech, sama o sobě v plné míře splňuje požadavky kladené na diplomový úkol. Tento oddíl tvoří téměř polovinu textové části práce, jejíž celkový rozsah je 101 stran (což značně přesahuje průměrně požadovaný rozsah 70 stran). K textové části je připojena část přílohová, dokumentující dokladovým materiálem všechny zkoumané aspekty (celkem 34 příloh) v celkovém rozsahu 50 stran. Už ze samotného rozsahu práce, koncepce textové části a souborů přílohové části je zřejmé, že jde o studii velmi důkladnou, podrobnou a konsistentně vypracovanou.

Vlastnímu rozboru předchází teoretický úvod, v němž je vymezen pojem reference a podán přehled odborné literatury zabývající se syntaktickými a diskurzními vlastnostmi zkoumaných proforem. Jelikož jsou všechny polyfunkční, bylo třeba vyčlenit jejich užívání jako prostředků endofory. Ty jsou pak zkoumány ve vzájemné interakci roviny syntaktické a diskurzní. Frekvence výskytu jednotlivých forem a jejich zastoupení ve zkoumaných funkčních stylech je stanovena na základě výskytu na 1 000 slov.

Celkové zastoupení všech tří proforem je 7x četnější v beletrii než v odborném stylu, při čemž ve všech vzorcích je nečastější *it* a nejméně časté *that* (to zejména ve stylu odborném; v anglických překladech odborných textů se vyskytlo jen jednou). Výsledky výzkumu originálních a překladových anglických textů se převážně shodují, rozdíly byly zjištěny jen v případě *it*, které je v originálech zastoupeno v beletrii a odborném stylu téměř stejně, kdežto v překladech je v beletrii třikrát četnější. V zásadě je to důsledek reflexe elipsy pronominálních podmětů v češtině, který se projevuje i v četném výskytu *it* přes hranice věty. V anglických originálech se *it* naproti tomu vyskytuje většinou uvnitř souvětí.

Zkoumané syntaktické aspekty zahrnují typ antecedentu (nominální vs. nenominální, tj. antecedent realizovaný substantivní frází oproti antecedentům tvořeným klauzemi a většími úseky obsahujícími predikace). K nominálním antecedentům jsou řazeny i infinitivy, jelikož se chovají jako syntaktická substantiva. Nicméně představují sekundární predikaci, tedy klauzi, a spíše patří k antecedentům nenominálním. Další dělítko je na přímé a nepřímé (vyžadující nějaké dedukce), přičemž je vysoká míra korelace mezi přímými / nominálními a nepřímými / nenominálními. Další zkoumané syntaktické aspekty jsou syntaktická funkce antecedentu (S vs. non-S), syntaktická funkce proformy, míra korelace mezi syntaktickou funkcí antecedentu a proformy, typ struktury antecedentu (např. jednoduchá NP, modifikovaná NP atd.) a výskyt proformy uvnitř větných útvarů oproti jejich výskytu před hranice vět. Zkoumané diskurzí aspekty zahrnují distinkci mezi přímým a nepřímým antecedentem a vzdálenost mezi antecedentem a proformou.

Popsaný výzkum přináší řadu významných poznatků, potvrzujících některé tendence naznačené v dřívějších pracích. *It* je primárně prostředek nominální reference. Vyskytuje se nejčastěji v rámci jednoho větného útvaru, což umožňuje větší vzdálenost mezi antecedentem a proformou. Antecedent je převážně jednoduchá NP bez modifikace. Naproti tomu *this* a *that* většinou odkazují na antecedenty nenominální a nepřímé. Velmi zajímavé zjištění v případě *this* je jeho výskyt ve funkci podmětu na počátku věty se slovesem typu durativní nebo resultativní spony, kde je prostředkem uvození nového prvku do diskurzu. Věta s *this* zde tvoří druhý člen jednoduché tematické posloupnosti, jejíž první člen konstituuje réma v postverbální části předchozí věty. Také zjištění o *that* jsou velmi cenná: jako jediná ze zkoumaných proforem je stejně časté v funkci S a non-S, přičemž mezi nesubjektovými funkcemi výrazně figurují adverbialní konstrukce obsahující srovnávací prvek (*like that, than that, as adj. as that* apod.). Pokud jde o možnosti substituce jedné proformy druhou, většinou není možná nebo vede k změně v rozsahu anafory, příp. anafory v kataforu.

V konfrontační části se ukázala významná role elipsy pronominálního podmětu v češtině jako zdroj anglického *it*, které rovněž často odpovídá českému *to*. To je pak nejčastějším zdrojem *this* a *that*. Směr výzkumu od českého *to* ukázal i jiné protějšky, jakož i potřebu dalšího výzkumu.

Poznámky k jednotlivostem:

Seznam tabulek by měl mít u každé tabulky paginaci, takto se v textu těžko vyhledávají.

Vzorky o méně než 50 jednotkách nejsou statisticky dostatečně signifikantní a mají spíše povahu sond.

Do jaké míry byl problémem rozsah reference (přesné vymezení antecedentu)?

s. 9: je zde zmínka o vyloučení dislokací; co je jimi míněno?

s. 21: Table 2 – proč je zde korelativní subordinátor *so .. that*? *That* je zde spojka

s. 24: *it* označuje všeobecného lidského konatele?

s. 27: proč jsou zvláště vyloučeny postmodifikační obsahové věty? Všechny obsahové věty mají spojku *that*. Nízká frekvence *that* je připisována – mezi jiným – jeho polyfunkčnosti. Ale totéž platí o *it*, které je celkově nejčetnější. U *that* se především uplatňuje jeho afinita (kterou lze přirovnat ke shodě, kongruenci) s minulou temporální orientací a vzdálenostní aspekt (doslovný i přenesený).

s. 36: ex E9 bych interpretovala jako anticipační *it* s elipsou extraponované části

s. 44: ex 25: infinitivní antecedent bych interpretovala jako nenominální antecedent

Jak byl interpretován středník? Jako terminální nebo neterminální interpunkční znaménko?

s. 52: ex 48a – *it* je zde velmi nepravděpodobné, je příliš mnoho potenciálních antecedentů, odkaz by byl velmi nejasný. Totéž ex 82b (s. 63)

s. 52, ex 49b, 51a – *that* je zde plausibilní Podobně substituce v exx 83a, 84, 85, 86, 87 lze nazírat jinak

s. 55, ex 64 užití *this* je zde motivováno tím, že jde o vytčený člen v cleft sentence: *it* zde není možné

Příklady *that is why* 92, 97 lze považovat za pevná spojení; rozdíl mezi počátečním *this* a *that*

charakterizovaný typem následující predikace – *be* + sb/adj vs. *be* + substantivní věta vztažná lze zčásti vysvětlit potenciálně kataforickou funkcí *this*. Nicméně *this is* (nebo podobné sloveso) + substantivní věta vztažná se vyskytuje rovněž, srov. H20, H22, J13; v obou případech jde o invertovaný pseudo-cleft.

Velmi dobrý výklad ex 94

Možnost alternace mezi *this* a *which* vyplývá ze stejné funkce obou prostředků: oba mohou odkazovat na nenominální antecedent, jediný rozdíl je v inherentně subordinaci povaze *which*. Podobně exx 152, 153, řazené mezi nekorespondence, jsou případy možné alternace mezi vztažným zájmenem a *this*: *as*-clause

v postpozici alternuje s *which*, které může alternovat s *this*, srov. *As was shown in ..., such a step is impossible. / Such a step is impossible, as/which was shown in ... / Such a step is impossible. This was shown* s.86: ex 165: chybí odkaz na stranu překladu. S odkazem J31 pouze na český originál se příslušné místo v překladu pracně dohledává. V dokladu jde zřejmě o tiskovou chybu, přenesenou z excerpované knihy, v níž byla přehlédnuta.

s. 93: formulace, že *to* se do angličtiny často překládá gerundiální konstrukcí po předložce, je nepřesná: *to* v češtině předjímá větu, která odpovídá gerundiální konstrukci, samo o sobě ji pouze uvozuje.

Substantivní anglické protějšky českého *to*, *things* a *fact* se od sebe liší: *things* má exoforickou referenci (obecné označení pro situaci, stav věcí jako *one* označující všeobecného lidského konatele). Naproti tomu *fact* má podobnou funkci jako *to* které uvozuje větu odpovídající gerundiu.

V jazyce je dost chyb především v užívání členů, volbě lexikálních jednotek, v kolokacích a interpunkci.

Závěr

Jak vyplývá z obecné části posudku, diplomová práce Evy Dubové je přínosná studie přinášející cenné poznatky nejen obecně, ale i pro aktuálně rozvíjené lingvistické směry. Metodologie výzkumu a objem vykonané práce v plné míře splňují požadavky kladené na diplomový úkol. Uvedené poznámky a dotazy k jednotlivostem jsou podružné povahy a nesnižují celkově velmi dobrou úroveň předložené práce. Doporučuji ji k obhajobě a předběžně ji hodnotím známkou velmi dobrou až výbornou.

V Praze dne 3. září 2007

Prof. PhDr. Libuše Dušková, Drsc.